

Durf spelen stimuleren.

Een leidraad voor leerkrachten om spelontwikkeling
bij non-verbale kinderen in het type 2 onderwijs te stimuleren

Spel en spelontwikkeling gaan hand in hand met de verschillende aspecten van de ontwikkeling van het kind. Spel is dus een belangrijk onderdeel in het leven van een kind. De volwassene speelt een rol om het kind de gelegenheid te geven om te spelen en het kind indien noodzakelijk bij te sturen (Blokland & Van den Heuvel, 2014). Spel en spelen zijn een context waarbinnen kinderen veilige nieuwe vaardigheden en inzichten verwerven. Spelen levert een bijdrage in het ontwikkelen van de cognitieve, sociale en motorische ontwikkeling. (Blokhuys & Van der Poel, 2010)

Kinderen gaan van nature uit zichzelf spelen en de verschillende mogelijkheden van het spelmateriaal onderzoeken. Bij kinderen met een verstandelijke beperking gaat dit proces niet vanzelf. Ze hebben minder mogelijkheden om uit zichzelf te ontplooiën en op onderzoek te gaan. De natuurlijke drang om te experimenteren is niet of beperkt aanwezig. Ze ontwijken nieuwe spelactiviteiten en houden zich vast aan hetgeen dat ze kennen.

Heijkoop (Van der Poel en Blokhuys, 2010) sprak *“Spel heeft een grote waarde voor kinderen met een verstandelijke beperking. Het spel kan waardevolle ervaringen leveren om zo greep te krijgen op hun omgeving. Deze ervaringen helpen een gezond zelf op te bouwen”*

Onderzoek van Van der Pol (2005) laat zien dat kinderen met een verstandelijke beperking wel degelijk tot spel komen wanneer er ondersteuning wordt geboden door een begeleider. Door begeleiding bij het spel te bieden, bereiken ze een beter kwaliteit van het spel. Dit zorgt ervoor dat ze de kans krijgen om zelf beter te ontwikkelen. Bij deze begeleiding moet de grens tussen aanmoedigen en aansturen duidelijk blijven. Anders wordt de begeleiding en het spel een opdracht, dat ervoor zorgt dat het initiatief van het kind in spel wordt ontkracht (De Groot, Van Bakel & Van der Ploeg, 2012).

Als we spreken over spel als een motor voor de ontwikkeling, kunnen we hierin twee namen situeren Piaget en Vygotsky. Zij zien spel als een veilige context waarin kinderen nieuwe competenties en inzichten kunnen ontwikkelen. Door speelgoed in te zetten in het onderwijs, worden de kinderen niet alleen gestimuleerd maar ook ondersteund bij hun cognitieve, sociale en motorische ontwikkeling.

Uit onderzoek blijkt dat de fasen van spelontwikkeling deels of zelfs niet gekend zijn, maar ook dat er geen methoden worden gebruikt om spel te observeren en/ of te evalueren. Een ander besluit is dat iedereen op zijn eigen manier aan spelontwikkeling of aan de moeilijkheden van spel werkt.

Communicatie maakt een groot deel uit van spel. Niet ieder kind communiceert op dezelfde manier en vooral kinderen die non-verbale communicatie gebruiken communiceren anders. Non-verbale communicatie is eigenlijk communiceren met alle mogelijke element van communicatie zonder woorden. Bijvoorbeeld: lichaamstaal, mimiek, gebaren, stemvolume, intonatie ... Non-verbale communicatie weerspiegelt en geeft informatie over de gevoelens van een persoon.

Het type 2 onderwijs is heel ruim. Voor deze leidraad koos ik als doelgroep kinderen met een ernstige meervoudige verstandelijke beperking. De meerderheid van deze kinderen hebben een zeer vertraagde en afwijkende taalontwikkeling. Dit uit zich in moeilijk praten en het niet begrijpen van taal. Ze communiceren via non-verbale communicatie. Hun gedragingen kunnen signalen zijn want elk non-verbaal gedrag bevat informatie. Deze kinderen hebben baat bij verschillende hulpmiddelen zoals verwijzers (een beker betekent drinken), gebaren (SMOG) en symbolensystemen (foto's, tekeningen en pictogrammen).

Als begeleider is het belangrijk om te communiceren op een heldere en duidelijke wijze met kinderen met een verstandelijke beperking. Communiceer op niveau van het kind en hanteer geen communicatiemiddelen dat het kind niet begrijpt. Door totale communicatie te hanteren, kan er gemakkelijker gecommuniceerd worden. Onderdelen van totale communicatie zijn lichaamstaal, voorwerpen, beeldmateriaal en gebaren. (Bogerd, 2015).

Door deze leidraad te hanteren, worden bovenstaande moeilijkheden uit het onderzoek verkleind en/of vermeden. Een kort overzicht van de spelfasen in de spelontwikkeling geeft de leerkrachten informatie. Een observatielijst zorgt ervoor dat leerkrachten via een concreet schema kunnen observeren. De aangereikte suggesties helpen de spelontwikkeling bevorderen en de evaluatielijst laat de leerkrachten toe om de suggestie en het spel te evalueren. Na de volledige leidraad te doorlopen, krijgen de leerkrachten een beter zicht op het spelen en de spelontwikkeling van de kinderen.

Deze leidraad is gemaakt om uit te voeren over een periode van 4 weken. Ik koos hiervoor omdat ik een beperkte tijd heb om een praktijkstuk te ontwerpen en uit te voeren. Idealer zou zijn dat deze leidraad gespreid wordt over enkele weken of zelfs maanden zodat er meer tijd zit tussen de observaties en het uitvoeren van de suggesties. Dit zorgt ervoor dat leerkrachten een nog beter beeld krijgen op de spelontwikkeling van uw kind.

In de eerste week worden de spelfasen gelezen en wordt er voor de eerste keer geobserveerd. De tweede observatie vindt plaats in de tweede week. Vanaf week drie worden de gekozen suggesties uitgetest. Ook in de vierde week worden de suggesties uitgetest, maar de evaluatie vindt ook in deze week plaats.

Doorheen deze leidraad worden er enkele * gebruikt. Dit verwijst naar een woordenlijst op het einde. Het zijn woorden waarbij er een woordje uitleg staat.

Deze leidraad wordt het best in het midden van het schooljaar uitgevoerd. De reden hiervoor is dat leerkrachten hun kinderen al goed moeten kennen vooraleer ze deze leidraad kunnen invullen. Voor beginnende leerkracht zou het beter zijn om de leidraad op het einde van het tweede semester te gebruiken of het volgende schooljaar, zo hebben ze genoeg tijd om de kinderen te leren kennen.

Op de website 'Durf spelen stimuleren' wordt het ontwikkelingsproces van deze leidraad omschreven

Algemene uitleg

Spelfasen

De spelfasen worden beknopt omschreven. Het is belangrijk om te weten wat de spelfasen inhouden om spel te kunnen stimuleren. Maar ook zodat de kinderen niet worden onder- of overbevraagd worden. De fasen bestaan uit meer handelingen en voorbeelden dan omschreven in deze opgesomde lijst. Bij de fasen wordt telkens de leeftijd vermeld. Deze leeftijden zijn kalenderleeftijden, maar voor het type 2 onderwijs moet men kijken naar de ontwikkelingsleeftijd. *Bv. D. heeft een ontwikkelingsleeftijd van 18 maanden, hij speelt graag met actie-reactiemateriaal. Volgens de fasen zit D. in de spelend combineren fase (9 maanden).*

Observatieschema's

Om spel te kunnen stimuleren, moet er eerst geobserveerd worden wat de spelmogelijkheden zijn van het kind en welke moeilijkheden er zijn. Door deze observatieschema's te hanteren, krijgen leerkrachten meer zicht op het spelen en de spelontwikkeling van hun kinderen.

De observatie wordt tweemaal uitgevoerd omdat spel gemakkelijk beïnvloed wordt door de omgeving en de gemoedstand van het kind. Het is belangrijk om twee keer te observeren in dezelfde context. Bijvoorbeeld twee keer observeren tijdens vrij spel of twee keer observeren tijdens begeleid spel.

Het observatieschema is verdeeld in drie grote onderdelen:

- Uitingsniveau : geeft duidelijkheid over de spelkwaliteit, spelkeuze, spelduur en interactie van het kind.
- Inhoudsniveau : geeft duidelijkheid over de interesses van het kind, zijn manier van verkennen, zijn identificatie met het spelfiguur en de thema's.
- Spelfasen : geeft een zicht op de spelfase(n) waarin het kind zich bevindt.

De eerste twee lijsten worden ingevuld door een cijfer te kiezen en aan te kruisen: 1 sluit het meest aan bij de linkerkant en 5 bij de rechterkant. Na het invullen van de observatielijst, wordt er een overzicht ingevuld. Via het overzicht wordt het duidelijk aan welke onderdelen men moet werken.

- De onderdelen waarbij er het meest 1, 2 of 3 is aankruiste, is het onderdeel waar u kan aan werken.
- De onderdelen waarbij er het meest 4 of 5 is aankruiste, is het onderdeel waar het kind zich al goed ontwikkelt.

De laatste lijst wordt ingevuld door een kruis te plaatsen bij het vak dat het best past bij het geobserveerde kind. Ook hier krijgt men een overzicht, dit toont aan in welke spelfase het kind zich bevindt.

Na het invullen van de observatieschema's, weten de leerkrachten in welke spelfase het kind zich bevindt en op welke manier het kind zijn spel uit. De volgende stap is hieraan te werken. Om dit te realiseren werden er suggesties genoteerd in de leidraad.

Suggesties

De suggesties bestaan uit twee lijsten: een suggestielijst op uitingsniveau en inhoudsniveau en een suggestielijst per spelfasen.

Het is belangrijk dat u uit beide lijsten een suggestie kiest en combineert. Want het uitingsniveau en het inhoudsniveau zijn de manieren om te werken aan de spelfasen.

Leerkrachten kunnen de suggesties aanpassen naar de eigen klaswerking, klasgroep of individueel kind. *Bv. Een kind in de klas heeft schrik van ballonnen, dan kunnen er andere materialen gebruikt worden in plaats van ballonnen.*

Evaluatie

Na het uitvoeren van de suggestie is het belangrijk dat dit wordt geëvalueerd. Door de suggestie te evalueren, wordt het duidelijk of deze effect had of niet. Het evaluatieschema bestaat uit het observatieschema. Dit schema opnieuw ingevuld en vergeleken met het eerder ingevulde observatieschema. Afhankelijk van het resultaat, worden er twee opties aangereikt. Enerzijds de optie als de suggestie werkt en anderzijds de optie als de suggestie niet werkt.

Spelfasen in de spelontwikkeling

Fase 1 | Smpel manipulerend en sensopatisch spel (vanaf 3 – 4 maanden)

Spelend manipuleren: het steeds opnieuw laten bewegen van voorwerpen of het eigen lichaam.

Bv. rammelen met een rammelaar, bewust geluiden maken, ballen blazen

Sensopatisch spel: spelen en ervaren met zintuigen *Bv. trappelen met voeten in water, wrijven in de verf*

Het kind ontdekt de omgeving en materialen oraal en/ of tactiel.

In deze fase maakt het kind contact met de wereld en ontdekt zijn eigen lichaam door zintuigelijke beleving.

Fase 2 | Spelend combineren (vanaf 9 maanden)

Het kind combineert verschillende (speel-)materialen. Dit kan op een chaotische of rustige manier.

Hun favoriete bezigheid is: iets ergens indoen en weer uithalen en actie-reactiemateriaal.

Actie-reactiemateriaal: manipuleren van iets dat een duidelijk effect teweegbrengt *Bv. speelgoed met druktoets*

Mobiele telefoons en afstandsbedieningen hebben een grote aantrekkingskracht.

Fase 3 | Functioneel spel (vanaf 13 maanden)

Materiaal wordt gecombineerd en gebruikt zoals het hoort. *Bv. een auto in de garage plaatsen*

Het kind speelt nog niet op een verbeeldende manier met het materiaal. *Bv. het kopje wordt naar de mond gebracht, maar er wordt nog geen slok geluiden gemaakt*

Fase 4 | Symbolische spel (vanaf 18 maanden)

In deze fase doet het kind voor de eerste keer alsof: voorwerpen krijgen een andere betekenis of er zijn dingen die er in de werkelijkheid niet zijn. *Bv. broem-broem geluid bij het rijden van de auto*

In deze fase worden er verschillende substadia onderscheiden:

- **Doen-alsof handelingen gericht op zichzelf (vanaf 18 maanden)**

Het kind speelt handelingen of activiteiten die hij kent uit eigen ervaringen buiten de gebruikelijke context. *Bv. het kind doet alsof hij slaapt*

De handelingen worden uitgevoerd door het kind zelf met realistisch materiaal.

- **Doen-alsof handelingen gericht op een ander (vanaf 20 maanden)**

Het kind speelt handelingen of activiteiten na die anderen uit zijn omgeving uitvoeren.

Deze handelingen worden door het kind uitgevoerd bij iemand anders *Bv. het kind geeft mama een hapje of het kind kamt de haren van de pop*

De andere speler heeft een passieve rol en voert geen handelingen uit

- **Meer gedetailleerde doen-alsof handelingen gericht op een ander (vanaf 22 – 30 maanden)**

Het kind speelt dagelijkse handelingen met meer detail na, hiervoor gebruikt hij meer voorwerpen.

Het kind weet welke materialen er nodig zijn bij de handelingen en zoekt er gericht naar.

In deze fase vindt het kind leuk om materiaal te orden. *bv. alle bekers naast elkaar plaatsen*

Er wordt commentaar gegeven op de handelingen door het kind. *bv. pop slaapt*

In deze fase spelen kinderen naast elkaar en niet met elkaar. Ze kunnen ook geen speelgoed delen.

- Meer opeenvolgende doen-alsof handelingen gericht op een ander (vanaf 30 – 36 maanden)

In deze fase speelt het kind ervaringen na die minder vaak voorkomen, deze ervaringen kunnen prettig of onprettig zijn. *Bv. doktertje of ziekenhuis spelen*

Er is meer opeenvolging aanwezig in de handelingen. *Bv. roeren in het beslag, de cake bakken, de cake serveren*

Het kind praat tegen de materialen. *Bv. Pop, jij gaat nu slapen*

- Doen-alsof handelingen uitgevoerd door een ander (vanaf 36 maanden)

De ander krijgt een actieve rol. *Bv. de pop eet zelf haar bord leeg*

Ervaren gebeurtenissen worden nagespeeld, maar krijgen een andere afloop dan de werkelijkheid.

Het kind vertelt wat hij gaat uitbeelden of uitvoeren in het spel. *Bv. ik ga eten maken*

Kinderen kunnen met hetzelfde materiaal spelen maar gaan niet in interactie met elkaar.

- Doen-alsof handelingen met substitutie (vanaf 3 – 3,5 jaar)

Het kind laat de daadwerkelijke betekenis van het voorwerp los en geeft er een eigen betekenis aan. *Bv. een tennisbal wordt een appel*

Het spel wordt geleid door het kind zijn impulsen en behoeften.

Blokken worden gebruikt om structuren te maken. *Bv. huizen maken*

Ander figuren zijn actieve deelnemers in het spel, het kind praat tegen de pop en laat de pop antwoorden.

- Doen-alsof sequenties (vanaf 3,5 jaar)

Situaties worden correct nagespeeld. *Bv. de pop is ziek, de dokter komt op bezoek, de pop moet naar het ziekenhuis en krijgt een prik, de pop is beter*

Fase 5 | Fantasiespel of rollenspel en constructiespel (vanaf 3,5 – 4 jaar)

Verbale en non-verbale taal wordt gebruikt om spelscènes te spelen.

Het kind speelt planmatig: de volgorde van de alsof gebeurtenissen worden voorbereid. *Bv. het kind zegt dat ze kappertje gaat spelen en zet alles op voorhand klaar*

Het kind begrijpt dat een persoon meerdere rollen kan hebben en wisselt van rol tijdens het spel.

Andere figuren komen tot leven : de fantasie is de leidraad van het spel

Vanaf 5 jaar: decontextualisatie : materialen gebruiken zonder bijhorende context *Bv. winkeltje spelen zonder een omgeving die lijkt op een winkel*

Coöperatief samenspelen met andere kinderen. De kinderen spelen samen om een gezamenlijk doel te bereiken. *Bv. Samen spelen ze kappertje, de ene is klant en de andere is kapper*

Spel heeft een wensvervullend karakter en staat los van de werkelijkheid. Situaties worden nagespeeld en herbeleefd, maar krijgen een andere invulling naar de wensen van het kind.

Constructiespel komt op: bouwen, tekenen, knutselen

Fase 6 | Spel met regels (vanaf 6 jaar)

Kinderen spelen met elkaar en het competitief element is aanwezig tijdens het spel.

Vanaf 6 jaar verdiepen kinderen zich in alle spelvormen. Ze gaan dieper in op alle bovenstaande fasen.

Fantasiespel wordt populair rond de leeftijd van 7 jaar daarna verdwijnt het langzaam totdat het in de puberteit volledig verdwijnt. *Bv. met drie kappertje spelen*

Week 1: observatieschema 1

Naam kind:	Datum:
Kalenderleeftijd:	Ontwikkelingsleeftijd:

Kies en kruis het vakje aan: 1 sluit het meest aan bij de linkerkant en 5 bij de rechterkant

Observeren op uitingsniveau:

Spelkwaliteit	1	2	3	4	5	
Komt niet tot spel						Komt gemakkelijk tot spel
Oefent / speelt herhalend en op een stereotiepe manier						Verkent allerlei mogelijkheden en speelt op een gevarieerde manier
Uit zich niet via het spel						Uit zich via het spel
Heeft geen plezier in het spel						Heeft plezier in het spel
Speelt impulsief *						Speelt planmatig *
Speelt chaotisch*						Speelt rustig*
Gebruikt de spelmaterialen fout *						Gebruikt de spelmaterialen correct *

Spelkeuze	1	2	3	4	5	
Kiest pas als er iets wordt aangeboden of met behulp van een ander						Kiest zelfstandig / alleen
Kiest enkel bekend materiaal						Kiest onbekend speelgoed
Kiest altijd hetzelfde materiaal						Spelkeuze is gevarieerd
Weigert bepaald spelmateriaal						Durft spelen met allerlei spelmateriaal
Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt niet						Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe (binnen het assortiment)
Wisselt constant en blijft nooit bij het gekozen speelgoed						Blijft een bepaalde tijd bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe
Kiest meestal onder of boven eigen ontwikkelingsniveau						Kiest speelgoed op eigen ontwikkelingsniveau

Spelduur	1	2	3	4	5	
Is snel afgeleid						Speelt geconcentreerd
Maakt het spel niet af*						Maakt het spel graag af*
Geeft snel op als er iets niet lukt						Blijft proberen tot iets lukt
Kan korte tijd met iets spelen						Kan langere tijd met spel bezig zijn

Interactie / contact	1	2	3	4	5	
Maakt geen gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spel						Maakt gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spelen
Gaat non-verbaal niet in op de interactie met anderen						Gaat non-verbaal in op de interactie met anderen
Speelt alleen of naast een ander						Speelt samen
Kan niet opkomen voor zichzelf						Komt op voor zichzelf
Kan materialen niet delen						Kan materialen delen
Reageert non-verbaal niet op spelinitiatief van een ander						Reageert non-verbaal op spelinitiatief van een ander

Observeren op inhoudsniveau:

Interesses van het kind	1	2	3	4	5	
Ontdekt het eigen lichaam niet						Ontdekt het eigen lichaam
Ontdekt een ander lichaam niet						Ontdekt een ander lichaam
Geen interesse in voorwerpen of speelgoed						Interesse in voorwerpen of speelgoed
Geen interesse in auditief materiaal						Interesse in auditief materiaal
Geen interesse in visueel materiaal						Interesse in visueel materiaal
Geen interesse in tactiel materiaal						Interesse in tactiel materiaal
Geen interesse in actie-reactie materiaal						Interesse in actie-reactie materiaal

Verkennen van materialen	1	2	3	4	5	
Verkent voorwerpen / speelgoed oraal *						Verkent voorwerpen / speelgoed tactiel *
Verkent voorwerpen / speelgoed destructief *						Verkent voorwerpen / speelgoed manipulerend *

Identificatie met spelfiguur	1	2	3	4	5	
Kiest telkens dezelfde rol						Varieert in rollen
Speelt één rol doorheen het spel						Wisselt van rollen tijdens het spel
Speelt bestaande rollen						Speelt fantasierollen

Thema's of gebeurtenissen	1	2	3	4	5	
Hanteert telkens dezelfde thema's / gebeurtenissen						Varieert in thema's / gebeurtenissen
Toont geen emoties tijdens het spelen						Toont emoties tijdens het spelen
Grens tussen realiteit en fantasie is onduidelijk *						Grens tussen realiteit en fantasie is duidelijk *

Observeren op spelniveau:

Zet een kruisje in het vakje dat het beste past bij het geobserveerde kind.

Manipulerend / sensopatisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Speelt manipulerend met het materiaal			
Speelt vooral sensopathisch *			
Maakt actief en/of passie contact met de wereld			
Ontdekt eigen lichaam			

Spelend combineren	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende (speel-)materialen			
Speelt met actie-reactiemateriaal			
Steekt speelgoed ergens in en haalt het weer uit			

Functioneel spel	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende materialen			
Gebruikt materialen zoals het hoort			
Speelt op een verbeeldende manier met het materiaal			

Symbolisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Voorwerpen/ speelgoed krijgen een andere betekenis dan in de werkelijkheid			
Speelt handelingen uit eigen ervaringen buiten de gebruikelijke context			
Speelt handelingen die een ander uit de omgeving uitvoert			
De handelingen wordt bij een ander uitgevoerd			
Speelt dagelijkse handelingen met meer detail *			
Ordent het spelmateriaal			
Beeldt de handelingen non-verbaal uit			
Speelt handelingen die minder vaak voorkomen			
Voert handelingen meer opeenvolgend uit			
Gaat non-verbaal in interactie met speelgoed			
Ander krijgt actieve rol			
Toont non-verbaal wat het gaat uitbeelden			
Eigen betekenis geven aan het materiaal			
Laat andere figuren tot leven komen			
Voert betekenisvolle opeenvolgingen uit			

Fantasie- / rollenspel	Vaak	Soms	Nooit
Gebruikt non-verbale taal om scènes te spelen			
Speelt handeling zonder bijhorende context			
Samen spelen met anderen			

Spel met regels	Vaak	Soms	Nooit
Competitief spelen met anderen			
Speelt gezelschapspelletjes			

Resultaten observatie

Observeren op uitingsniveau

Plaats een rood kruisje in de kolom waar u het meest 1 of 2 hebt aangekruist.

Plaats een blauw kruisje in de kolom waar u het meest 3 hebt aangekruist.

Spelkwaliteit	Spelkeuze	spelduur	Interactie / contact

- ➔ Aan de aangekruiste onderdelen kan u werken door een suggestie te selecteren en uit te proberen.
- ➔ In de kolommen waar u het meest 4 of 5 hebt aangekruist, zijn de onderdelen waar het kind zich al goed ontwikkelt.

Observeren op inhoudsniveau

Plaats een rood kruisje in de kolom waar u het meest 1 of 2 hebt aangekruist.

Plaats een blauw kruisje in de kolom waar u het meest 3 hebt aangekruist.

Interesses	Verkennen	Identificatie	Thema's

- ➔ Aan de aangekruiste onderdelen kan u werken door een suggestie te selecteren en uit te proberen.
- ➔ In de kolommen waar u het meest 4 of 5 hebt aangekruist, zijn de onderdelen waar het kind zich al goed ontwikkelt.

Observeren op spelniveau

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'VAAK' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase dat uw kind al heeft ontwikkeld.

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'SOMS' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase waar uw kind zich momenteel bevindt. Deze fase dient verder gestimuleerd te worden. Aangezien u geen spelfase kunt overslaan, kunt u niet werken aan een latere fase als de voorgaande fase nog niet ontwikkeld is.

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'NOOIT' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase waar uw kind nog moet ontwikkelen. Deze fase stimuleert u beter niet, zo vermijdt u dat u het kind overbevraagt. U kan niet werken aan een fase als de voorgaande fase nog niet ontwikkeld is.

Week 2: observatieschema 2

Naam kind:	Datum:
Kalenderleeftijd:	Ontwikkelingsleeftijd:

Observeer in dezelfde context als tijdens de eerste observatie.

Kies en kruis het vakje aan: 1 sluit het meest aan bij de linkerkant en 5 bij de rechterkant

Observeren op uitingsniveau:

Spelkwaliteit	1	2	3	4	5	
Komt niet tot spel						Komt gemakkelijk tot spel
Oefent / speelt herhalend en op een stereotiepe manier						Verkent allerlei mogelijkheden en speelt op een gevarieerde manier
Uit zich niet via het spel						Uit zich via het spel
Heeft geen plezier in het spel						Heeft plezier in het spel
Speelt impulsief *						Speelt planmatig *
Speelt chaotisch*						Speelt rustig*
Gebruikt de spelmaterialen fout *						Gebruikt de spelmaterialen correct *

Spelkeuze	1	2	3	4	5	
Kiest pas als er iets wordt aangeboden of met behulp van een ander						Kiest zelfstandig / alleen
Kiest enkel bekend materiaal						Kiest onbekend speelgoed
Kiest altijd hetzelfde materiaal						Spelkeuze is gevarieerd
Weigert bepaald spelmateriaal						Durft spelen met allerlei spelmateriaal
Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt niet						Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe (binnen het assortiment)
Wisselt constant en blijft nooit bij het gekozen speelgoed						Blijft een bepaalde tijd bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe
Kiest meestal onder of boven eigen ontwikkelingsniveau						Kiest speelgoed op eigen ontwikkelingsniveau

Spelduur	1	2	3	4	5	
Is snel afgeleid						Speelt geconcentreerd
Maakt het spel niet af*						Maakt het spel graag af*
Geeft snel op als er iets niet lukt						Blijft proberen tot iets lukt
Kan korte tijd met iets spelen						Kan langere tijd met spel bezig zijn

Interactie / contact	1	2	3	4	5	
Maakt geen gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spel						Maakt gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spelen
Gaat non-verbaal niet in op de interactie met anderen						Gaat non-verbaal in op de interactie met anderen
Speelt alleen of naast een ander						Speelt samen
Kan niet opkomen voor zichzelf						Komt op voor zichzelf
Kan materialen niet delen						Kan materialen delen
Reageert non-verbaal niet op spelinitiatief van een ander						Reageert non-verbaal op spelinitiatief van een ander

Observeren op inhoudsniveau:

Interesses van het kind	1	2	3	4	5	
Ontdekt het eigen lichaam niet						Ontdekt het eigen lichaam
Ontdekt een ander lichaam niet						Ontdekt een ander lichaam
Geen interesse in voorwerpen of speelgoed						Interesse in voorwerpen of speelgoed
Geen interesse in auditief materiaal						Interesse in auditief materiaal
Geen interesse in visueel materiaal						Interesse in visueel materiaal
Geen interesse in tactiel materiaal						Interesse in tactiel materiaal
Geen interesse in actie-reactie materiaal						Interesse in actie-reactie materiaal

Verkennen van materialen	1	2	3	4	5	
Verkent voorwerpen / speelgoed oraal *						Verkent voorwerpen / speelgoed tactiel *
Verkent voorwerpen / speelgoed destructief *						Verkent voorwerpen / speelgoed manipulerend *

Identificatie met spelfiguur	1	2	3	4	5	
Kiest telkens dezelfde rol						Varieert in rollen
Speelt één rol doorheen het spel						Wisselt van rollen tijdens het spel
Speelt bestaande rollen						Speelt fantasierollen

Thema's of gebeurtenissen	1	2	3	4	5	
Hanteert telkens dezelfde thema's / gebeurtenissen						Varieert in thema's / gebeurtenissen
Toont geen emoties tijdens het spelen						Toont emoties tijdens het spelen
Grens tussen realiteit en fantasie is onduidelijk *						Grens tussen realiteit en fantasie is duidelijk *

Observeren op spelniveau:

Zet een kruisje in het vakje dat het beste past bij het geobserveerde kind.

Manipulerend / sensopatisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Speelt manipulerend met het materiaal			
Speelt vooral sensopathisch *			
Maakt actief en/of passie contact met de wereld			
Ontdekt eigen lichaam			

Spelend combineren	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende (speel-)materialen			
Speelt met actie-reactiemateriaal			
Steekt speelgoed ergens in en haalt het weer uit			

Functioneel spel	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende materialen			
Gebruikt materialen zoals het hoort			
Speelt op een verbeeldende manier met het materiaal			

Symbolisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Voorwerpen/ speelgoed krijgen een andere betekenis dan in de werkelijkheid			
Speelt handelingen uit eigen ervaringen buiten de gebruikelijke context			
Speelt handelingen die een ander uit de omgeving uitvoert			
De handelingen wordt bij een ander uitgevoerd			
Speelt dagelijkse handelingen met meer detail *			
Ordent het spelmateriaal			
Beeldt de handelingen non-verbaal uit			
Speelt handelingen die minder vaak voorkomen			
Voert handelingen meer opeenvolgend uit			
Gaat non-verbaal in interactie met speelgoed			
Ander krijgt actieve rol			
Toont non-verbaal wat het gaat uitbeelden			
Eigen betekenis geven aan het materiaal			
Laat andere figuren tot leven komen			
Voert betekenisvolle opeenvolgingen uit			

Fantasie- / rollenspel	Vaak	Soms	Nooit
Gebruikt non-verbale taal om scènes te spelen			
Speelt handeling zonder bijhorende context			
Samen spelen met anderen			

Spel met regels	Vaak	Soms	Nooit
Competitief spelen met anderen			
Speelt gezelschapspelletjes			

Resultaten observatie

Observeren op uitingsniveau

Plaats een rood kruisje in de kolom waar u het meest 1 of 2 hebt aangekruist.

Plaats een blauw kruisje in de kolom waar u het meest 3 hebt aangekruist.

Spelkwaliteit	Spelkeuze	spelduur	Interactie / contact

- ➔ Aan de rode aangekruiste onderdelen kan u werken door een suggestie te selecteren en uit te proberen.
- ➔ In de kolommen waar u het meest 4 of 5 hebt aangekruist, zijn de onderdelen waar het kind zich al goed ontwikkelt.

Observeren op inhoudsniveau

Plaats een rood kruisje in de kolom waar u het meest 1 of 2 hebt aangekruist.

Plaats een blauw kruisje in de kolom waar u het meest 3 hebt aangekruist.

Interesses	Verkennen	Identificatie	Thema's

- ➔ Aan de rode aangekruiste onderdelen kan u werken door een suggestie te selecteren en uit te proberen.
- ➔ In de kolommen waar u het meest 4 of 5 hebt aangekruist, zijn de onderdelen waar het kind zich al goed ontwikkelt.

Observeren op spelniveau

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'VAAK' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase dat uw kind al heeft ontwikkeld.

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'SOMS' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase waar uw kind zich momenteel bevindt. Deze fase dient verder gestimuleerd te worden. Aangezien u geen spelfase kunt overslaan, kunt u niet werken aan een latere fase als de voorgaande fase nog niet ontwikkeld is.

Bij welk onderdeel kruiste u het meest 'NOOIT' aan? _____

- ➔ Dit is de spelfase waar uw kind nog moet ontwikkelen. Deze fase stimuleert u beter niet, zo vermijdt u dat u het kind overbevraagd. U kan niet werken aan een fase als de voorgaande fase nog niet ontwikkeld is.

Vergelijk de leeftijd van uw kind en de leeftijd van de spelfase waarin uw kind zich bevindt.

- Wat is de leeftijd van uw kind? _____
- Wat is de leeftijds categorie van de spelfase waarin uw kin zich bevindt? _____
- Zijn de leeftijden gelijklopend? _____
 - ➔ Stimuleer uw kind verder in de huidige spelfase.
- Zijn de leeftijden niet gelijklopend? _____
 - ➔ Daag het uw kind uit om te experimenteren in de volgende fase.

Vergelijk de resultaten van de eerste observatie en de tweede observatie.

- Zijn de resultaten gelijklopen? _____
 - ➔ Selecteer uit elke lijst één suggestie en voer deze uit in de praktijk.
- Zijn de resultaten verschillend? _____
 - ➔ Zoek een mogelijke oorzaak van het verschil.
 - ➔ Observeer het kind opnieuw

Mogelijke oorzaken:

- Het kind is moe.
- Het kind heeft honger.
- Het kind moet een bepaalde gebeurtenis die plaatsvonden, plek geven.
- Het kind voelt zich nog niet veilig genoeg om zijn natuurlijk spel te laten zien.
- Er zijn andere beperkingen / stoornissen die het spel beïnvloeden.
- De observator interpreteert bepaald gedrag te snel waardoor de verwachting al vast ligt.
- De observator heeft te hoge verwachtingen van het kind.
- Er zijn te veel prikkels in de ruimte.

Week 3: suggesties per categorie van het uitingsniveau en inhoudsniveau

Kies uit deze lijst 1 suggestie die uw wil toepassen in de praktijk. Duid de gekozen suggestie aan met een kleur.

Spelkwaliteit

- Biedt ander (spel)materiaal aan dat aansluit bij de interesses en mogelijkheden van het kind
- Maak de ruimte prikkelarm bv. haal speelgoed weg, maak een apart speelhoekje ...
- Schakel over naar begeleid spel : toon de actie voor, wacht en herhaal
- Zorg voor een aparte speelruimte als het kind te chaotisch of geweldig speelt
- Speel mee met het kind en laat hem kennis maken met een manier van spelen dat hij nog niet kent.
- Zorg voor open speelmateriaal *bv. kartonnendoos, blokken, lege verpakkingen, kussens, isomo, knopen, stukken stof ...*

Spelkeuze

- Verklein de keuze uit het speelmateriaal bv. maak een bak met beperkt speelgoed
- Laat het niet gekozen speelgoed liggen, dit stimuleert het wisselen van speelgoed
- Toon de werking van nieuw materiaal enkele keren
- Werk met een keuzesysteem op niveau van het kind bv. concreet materiaal, foto's, verwijzers
- Plaats speelgoed op plaatsen waar ze zelf aankunnen
- Gebruik een timetimer. Na enkele minuten moet het kind wisselen van speelgoed

Spelduur

- Zorg voor speelgoed met meer mogelijkheden op het niveau van het kind
- Beperk de prikkels en rond liggend materiaal
- Toon hoe het spelmateriaal werkt
- Werk met een timetimer. Het kind moet eerst x aantal minuten spelen met het spelmateriaal
- Plaats een tent of maak met doeken een hoekje waar kinderen rustig kunnen spelen

Interactie / contact

- Maak zelf contact met de leerling door te vragen of alles goed is of door
- Plaats leerlingen met dezelfde interesses bij elkaar om te spelen
- Gebruik een timetimer. Na enkele minuten wisselen de kinderen van speelgoed
- Plaats klein speelgoed of constructiemateriaal op plaatsen waar ze niet aankunnen en hulp van de begeleider moeten vragen
- Zorg voor materiaal met meerdere onderdelen. Bv. een autobaan met meerdere auto's

Interesses van het kind + verkennen van het materiaal

- Een hoepel met ballonnen ophangen
- Ballon met touwtje rond pols of enkel hangen
- Plaats een bak met sensorische ballen in de ruimte
- Voeldozen, voelplaten of voelboekjes verspreiden in de speelruimte
- Speelgoed met muziek bij het speelgoed leggen
- Speelgoed met spiegels en/of belletjes
- Lavalamp of discobal installeren in de ruimte
- Leg sensorische flessen (visueel en auditief) bij het speelgoed
- Plaats een kartonnendoos met lichtjes in de speelruimte
- Zorg voor dans en beweegspelletjes *
- Integreer een moment van Sherborne en/of kinderyoga *

Identificatie met spelfiguur + thema's / gebeurtenissen

- Hang rollenkaarten uit in de speelruimte
- Hang themakaarten uit in de speelruimte
- Hang een spelscript op in de speelruimte *
- Hang situaties uit in de speelruimte
- Plaats een bak met storycubes in de klas *

Week 3: suggesties per spelfase

Kies uit deze lijst 1 suggestie die uw wil toepassen in de praktijk. Duid de gekozen suggestie aan met een kleur.

Manipulerend / sensopatisch spel

- Zorg voor kijkspelgoed *bv. boxmobielen, knuffels muziekjes ...*
- Zorg voor speelkleden of een activity center
- Verzamel speelgoed met belletjes of muziek
- Geef materiaal waarmee kinderen kunnen experimenteren *bv. pluimen, noten, watten, wol, elastieken, waterparels ...*
- Plaats in de speelruimte een bak met (kinetisch) zand of water. Bij deze bak liggen er verschillende vormen, bekertjes ...
- Hang een voelmuur op met voelplaten.
- Rammelende armbanden maken
- Friemels en frutsels ophangen in de speelruimte: touwen met kralen, stroken stof, stokjes met frullen ...
- Maak sensorische flessen. Deze flessen zijn gevuld met bepaald materiaal en water. *Bv. flessen met glitters, takken, olie, pluimen ...*

Spelend combineren

- Zorg voor lege manden of bakken waarin kinderen materiaal kunnen steken
- Zorg ook voor materiaal dat de kinderen in de manden kunnen steken *bv. blokjes, waterparels, gekleurde eieren, schelpen ...*
- Plaats insteekspelgoed bij het speelgoed *bv. vormenpuzzel box, sticky house ...*
- Plaats actie-reactiespelgoed
- Kies voor materiaal met muziek en bewegingen

Functioneel spel

- Zorg dat er speelgoedauto's en garages aanwezig zijn
- Maak een poppenhoek met poppen en bijhorende accessoires
- Plaats een bak met eenvoudige vormpuzzels, insteekpuzzels, lagenpuzzels, Karemo puzzel ...
- Maak een thema hoek met levensecht materiaal
- Maak dozen met speelgoed dat bij elkaar hoort *Bv. een trein en een treinspoor, knikkers met knikkerbaan*

Symbolisch spel

- Plaats een bak met verkleedkleden en/of accessoires
- Zorg voor huiskamermaterialen *bv. neptelefoon, theeservies, kookgerei ...*
- Maak verschillende themahoeken met passenmateriaal *bv. poppenhoek, kasteelhoek ...*
- Zorg voor materialen om situaties na te spelen *bv. kassa, doktersmateriaal, houten dieren ...*
- Zorg voor materiaal dat kan geordend worden *bv. gekleurde eieren, bekertjes, stapel ringen ...*

Fantasie- / rollenspel en constructiespel

- Lees een boek voor en maak rollenkaarten. De rollenkaarten hangen aan een touwtje, zo heb je een ketting. Dit is makkelijk om elkaars personage te zien.
- Lees een verhaal en laat het naspelen met Lego, Playmobil ...
- Plaats materiaal die situaties uitlokken *bv. keukengerief, dokterstas ...*
- Plaats een bak met verkleedkleden en/of accessoires
- Zorg voor een doos met constructiespeelgoed *bv. bouwblokken, treintjes, knikkerbanen ...*
- Integreer verschillende hoeken om te spelen in de klas *bv. verkleedhoek, poppenhoek, bouwhoek*

Spel met regels

- Zorg voor eenvoudige gezelschapsspelletjes met enkele regels *bv. wie is het, (kleuter)kwartet, Tower Collapse, wie ben ik ...*
- Hang een duidelijk en visueel overzicht van de regels op
- Speel eenvoudige spelletjes zoals verstoppertje, tikkertje ...
- Zorg voor coöperatieve spelletjes *bv. eerste boomgaard, Max de kat en De geheime gang*

Week 4: evaluatieschema

Naam kind:	Datum:
Uitgevoerde suggesties:	

Kies en kruis het vakje aan: 1 sluit het meest aan bij de linkerkant en 5 bij de rechterkant

Observeren op uitingsniveau:

Spelkwaliteit	1	2	3	4	5	
Komt niet tot spel						Komt gemakkelijk tot spel
Oefent / speelt herhalend en op een stereotiepe manier						Verkent allerlei mogelijkheden en speelt op een gevarieerde manier
Uit zich niet via het spel						Uit zich via het spel
Heeft geen plezier in het spel						Heeft plezier in het spel
Speelt impulsief *						Speelt planmatig *
Speelt chaotisch*						Speelt rustig*
Gebruikt de spelmaterialen fout *						Gebruikt de spelmaterialen correct *

Spelkeuze	1	2	3	4	5	
Kiest pas als er iets wordt aangeboden of met behulp van een ander						Kiest zelfstandig / alleen
Kiest enkel bekend materiaal						Kiest onbekend speelgoed
Kiest altijd hetzelfde materiaal						Spelkeuze is gevarieerd
Weigert bepaald spelmateriaal						Durft spelen met allerlei spelmateriaal
Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt niet						Blijft bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe (binnen het assortiment)
Wisselt constant en blijft nooit bij het gekozen speelgoed						Blijft een bepaalde tijd bij het gekozen speelgoed en wisselt af en toe
Kiest meestal onder of boven eigen ontwikkelingsniveau						Kiest speelgoed op eigen ontwikkelingsniveau

Spelduur	1	2	3	4	5	
Is snel afgeleid						Speelt geconcentreerd
Maakt het spel niet af*						Maakt het spel graag af*
Geeft snel op als er iets niet lukt						Blijft proberen tot iets lukt
Kan korte tijd met iets spelen						Kan langere tijd met spel bezig zijn

Interactie / contact	1	2	3	4	5	
Maakt geen gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spel						Maakt gebruik van verbale of non-verbale communicatie tijdens het spelen
Gaat non-verbaal niet in op de interactie met anderen						Gaat non-verbaal in op de interactie met anderen
Speelt alleen of naast een ander						Speelt samen
Kan niet opkomen voor zichzelf						Komt op voor zichzelf
Kan materialen niet delen						Kan materialen delen

Reageert non-verbaal niet op spelinitiatief van een ander						Reageert non-verbaal op spelinitiatief van een ander
---	--	--	--	--	--	--

Observeren op inhoudsniveau:

Interesses van het kind	1	2	3	4	5	
Ontdekt het eigen lichaam niet						Ontdekt het eigen lichaam
Ontdekt een ander lichaam niet						Ontdekt een ander lichaam
Geen interesse in voorwerpen of speelgoed						Interesse in voorwerpen of speelgoed
Geen interesse in auditief materiaal						Interesse in auditief materiaal
Geen interesse in visueel materiaal						Interesse in visueel materiaal
Geen interesse in tactiel materiaal						Interesse in tactiel materiaal
Geen interesse in actie-reactie materiaal						Interesse in actie-reactie materiaal

Verkennen van materialen	1	2	3	4	5	
Verkent voorwerpen / speelgoed oraal *						Verkent voorwerpen / speelgoed tactiel *
Verkent voorwerpen / speelgoed destructief *						Verkent voorwerpen / speelgoed manipulerend *

Identificatie met spelfiguur	1	2	3	4	5	
Kiest telkens dezelfde rol						Varieert in rollen
Speelt één rol doorheen het spel						Wisselt van rollen tijdens het spel
Speelt bestaande rollen						Speelt fantasierollen

Thema's of gebeurtenissen	1	2	3	4	5	
Hanteert telkens dezelfde thema's / gebeurtenissen						Varieert in thema's / gebeurtenissen
Toont geen emoties tijdens het spelen						Toont emoties tijdens het spelen
Grens tussen realiteit en fantasie is onduidelijk *						Grens tussen realiteit en fantasie is duidelijk *

Observeren op spelniveau:

Zet een kruisje in het vakje dat het beste past bij het geobserveerde kind.

Manipulerend / sensopatisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Speelt manipulerend met het materiaal			
Speelt vooral sensopathisch *			
Maakt actief en/of passie contact met de wereld			
Ontdekt eigen lichaam			

Spelend combineren	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende (speel-)materialen			
Speelt met actie-reactiemateriaal			
Steekt speelgoed ergens in en haalt het weer uit			

Functioneel spel	Vaak	Soms	Nooit
Combineert verschillende materialen			
Gebruikt materialen zoals het hoort			
Speelt op een verbeeldende manier met het materiaal			

Symbolisch spel	Vaak	Soms	Nooit
Voorwerpen/ speelgoed krijgen een andere betekenis dan in de werkelijkheid			
Speelt handelingen uit eigen ervaringen buiten de gebruikelijke context			
Speelt handelingen die een ander uit de omgeving uitvoert			
De handelingen wordt bij een ander uitgevoerd			
Speelt dagelijkse handelingen met meer detail *			
Ordent het spelmateriaal			
Beeldt de handelingen non-verbaal uit			
Speelt handelingen die minder vaak voorkomen			
Voert handelingen meer opeenvolgend uit			
Gaat non-verbaal in interactie met speelgoed			
Ander krijgt actieve rol			
Toont non-verbaal wat het gaat uitbeelden			
Eigen betekenis geven aan het materiaal			
Laat andere figuren tot leven komen			
Voert betekenisvolle opeenvolgingen uit			

Fantasie- / rollenspel	Vaak	Soms	Nooit
Gebruikt non-verbale taal om scènes te spelen			
Speelt handeling zonder bijhorende context			
Samen spelen met anderen			

Spel met regels	Vaak	Soms	Nooit
Competitief spelen met anderen			
Speelt gezelschapspelletjes			

Vergelijk het ingevulde evaluatieschema met het observatieschema.

- Ziet u een verbetering?

De suggestie werkt en u kunt verder gaan met het stimuleren van de spelontwikkeling.

➔ Uitbreiden en een stapje hoger gaan.

Meer uitdagend maken kan door:

- Pas een suggestie toe uit een hogere spelfase.
- Reik speelgoed aan uit een hogere spelfase.

- Ziet u geen verbetering?

De suggestie werkt niet. Zet een stapje terug.

➔ Ga dieper in op het inhoudsniveau en uitingsniveau om zo op de juiste manier aan het juiste spelniveau te werken.

Een stap terugzetten kan door:

- Kijken naar de spelfase waarin het kind zich bevindt. Kijk ook naar de spelfase net ervoor en erna. Bekijk welke handelingen en/of suggesties uit die fasen om toe te passen in de praktijk.
- Observeer het kind opnieuw met meer aandacht naar de onderdelen inhoudsniveau en uitingsniveau. Kies dan suggesties uit deze onderdelen om uit te voeren in de praktijk.

Woordenlijst

Hier kan u extra informatie vinden van de woorden waarbij er een sterretje (*) staat.

- **Impulsief**
Het kind laat zich leiden door zijn impulsen.
- **Planmatig**
Het kind speelt volgens een plan, georganiseerd spelen.
- **Chaotisch**
Het kind speelt met verschillende speelmaterialen door elkaar op een hectische manier.
- **Rustig**
Het kind speelt met beheerst en kalm met het speelgoed.
- **Gebruikt de spelmaterialen fout**
Gebruikt de materialen niet waarvoor ze dienen.
Bv. auto's stapelen in plaats van blokken
- **Gebruikt de spelmaterialen correct**
Gebruikt de materialen waarvoor ze dienen.
Bv. een beker gebruiken om de pop drinken te geven
- **Stereotiep**
Altijd op dezelfde manier spelen
Bv. altijd gooien met de blokken
- **Maakt het spel niet af**
Het kind breekt het spel plotseling af en begint aan iets anders.
- **Maakt het spel graag af**
Het kind breekt het spel niet af tot volledig klaar is.
- **Oraal verkennen**
Omgeving en nieuwe voorwerpen verkennen via de mond.
Bv. een sensorische bal in de mond steken
- **Tactiel verkennen**
Omgeving en nieuwe voorwerpen verkennen via hun handen en lichaam.
Bv. over een sensorische bal wrijven
- **Auditief materiaal**
Dit zijn materialen die geluiden produceren.
Bv. een baby telefoon, een muzikale olifant, een regenstaaf ...
- **Visueel materiaal**
Dit zijn materialen die de kinderen visueel prikkelen.
Bv. een spiegel, een bal met licht in, lichtjes, een buis met glitters ...

- Tactiel materiaal
Dit zijn tastbare materialen die de tastzin van de kinderen prikkelen.
Bv. knetterzeep, waterparels, een egelbal, kinetisch zand, een trilkussen ...
- Actie-reactie materiaal
Dit zijn materialen waarbij het kind een actie moet uitvoeren voordat het een reactie krijgt.
Bv. push and go auto's, een pop-it, een pop-up-boederij ...
- Destructief verkennen
Omgeving en nieuwe voorwerpen verkennen door het kapot te maken.
Bv. een speeltelefoon tegen de muur gooien en dit herhalen
- Manipulerend verkennen
Voorwerpen steeds opnieuw laten bewegen.
Bv. rammelen met de rammelaar
- Grens tussen realiteit en fantasie is onduidelijk
Fantasie en de werkelijkheid lopen door elkaar voor de kinderen.
Bv. Iemand doet een gevaarlijk dier na, dan zal het kind bang zijn van die persoon
- Sensopathisch
Spelen en ervaren met zintuigen.
Bv. zand, water, schuim, verf, gel, ballen, waterparels ...
- Speelt dagelijkse handelingen met meer detail
Het kind gebruikt meer passende voorwerpen.
Bv. De pop slaapt en heeft een deken nodig om te slapen
- Dans- en beweegspelletjes
Op de website [Oudersenzo.nl](https://www.oudersenzo.nl) staan er verschillende voorbeelden van dans- en beweegspelletjes:
<https://www.oudersenzo.nl/beweegspelletjes-zingen-dansen/>
- Sherborne en kinderyoga
Op de website [Merlijnvw.be](https://merlijnvw.be) staan er verschillende sherborne oefeningen:
<https://merlijnvw.be/2020/03/31/sherborne-oefeningen/>
Helen Purperhart heeft een kinderyogakaarten voor alle leeftijden.
- Spelscript
Een spelscript is een blad met foto's en/of tekst waarbij het spel staat uitgeschreven.
- Storycubes
Dit zijn dobbelstenen met tekeningen op. Het kind gooit de dobbelstenen en vertelt een verhaal aan de hand van de tekeningen.

Bronnen

Om deze leidraad te realiseren hanteerde ik enkele bronnen. Hieronder staan de gehanteerde bronnen. Om het overzichtelijk te maken, zijn de bronnen per onderdeel vermeld.

Spelfasen

- Blokhuis, A. & Van der Poel, L. (2010). *Wat je speelt ben je zelf: over spel en spelbegeleiding*. Nederland: Bohn Stafleu van Loghum
- Flamang, N. (2020). *Als je van spelen leren kan*. Nederland, Den Haag: Acco.
- Van der Aalsvoort, G.M. (2017). *Het belang van spelen*. Nederland, Den Haag: Acco

Observatieschema's en evaluatieschema

- Blokhuis, A. & Van der Poel, L. (2010). *Wat je speelt ben je zelf: over spel en spelbegeleiding*. Nederland: Bohn Stafleu van Loghum
- Ten Wolde, G. (2017). *Spel en spelbegeleiding deel 2: Observatie en begeleiding*. Geraadpleegd op 19 februari 2022, van <https://docplayer.nl/24088432-Spel-en-spelbegeleiding-deel-2-observatie-en-begeleiding.html>

Suggesties

- Mens en samenleving. (2018-2022). *Spel en ontwikkeling: Wat kan een kind op welke leeftijd?* Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://mens-en-samenleving.infonu.nl/psychologie/26383-spel-spelontwikkeling-wat-kan-n-kind-op-welke-leeftijd.html>
- Ouders van nu. (2022). *Spelontwikkeling van je baby*. Geraadpleegd op 9 mei 2022, van <https://www.oudersvanu.nl/baby/ontwikkeling/spelontwikkeling/>
- Van den Oever, B. (2020, 17 maart). *Wij spelen thuis*. Geraadpleegd op 17 februari 2022, van <https://wij-leren.nl/spel-kinderen-stimuleren.php>
- Van der Aalsvoort, G.M. (2017). *Het belang van spelen*. Nederland, Den Haag: Acco

Informatie

- Bolhuis, N, Damhuis, M, Scholten, U. & Van Amelsvoort, A. (2013) *Spelend ontwikkelen*. Nederland: Van Gorcum
- De Groot, R, Van Bakel, H. & Van der Ploeg, J. (2012). *Van klein tot groot: de ontwikkeling van het jonge kind*. Nederland: Garant
- Goldstein, J. (2012, februari). *Play in children's development, health and well-being*. Geraadpleegd op 26 februari 2022, van <https://www.ornes.nl/wp-content/uploads/2010/08/Play-in-children-s-development-health-and-well-being-feb-2012.pdf>
- Leraar 24. (2019, 8 maart). *Wat is het belang van spel bij jonge kinderen*. Geraadpleegd op 15 februari 2022, van <https://www.leraar24.nl/51022/wat-is-het-belang-uvan-spel-bij-jonge-kinderen/>